

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Корнійчук Тетяна Віталіївна

УДК 821.161.2.09(043.3)

**ЯЗИЧНИЦЬКИЙ ТА ХРИСТИЯНСЬКИЙ ДИСКУРСИ У ТВОРЧОСТІ
ІВАНА КОТЛЯРЕВСЬКОГО**

10.01.01 – українська література

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

ТЕРНОПІЛЬ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі історії української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Сохацька Євгенія Іванівна,
професор кафедри історії української літератури та компаративістики
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Антофійчук Володимир Іванович,
професор кафедри української літератури
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

кандидат філологічних наук
Подрига Володимир Миколайович,
старший викладач кафедри української літератури
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

Захист відбудеться 5 квітня 2013 року о 15 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2, тел. 33-47-25.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий 4 березня 2013 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Бородіца

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Глобалізаційні процеси кінця XX – початку XXI ст., науково-технічний прогрес з його раціоналізмом, адаптація постіндустріальних країн до нових вимог часу, в тому числі й України, її інтеграція у європейський простір створюють умови, за яких українська національна культура зазнає суттєвих змін: відбувається переорієнтація духовно-моральних цінностей, нівелюються сакральні етнічні змісти. За М. Жулинським, «запровадження нової ідеології світового ринку й нової форми соціальної організації – глобального корпоративізму – веде до глобального технотронного закабалення людської особистості і «виведення» її з органічної для її саморозвитку й самоздійснення національної системи цінностей»¹. Тому сьогодні актуальним видається піднесення авторитету духовних надбань нашого народу (звичаїв, традицій, вірувань), окреслення їх вагомого значення для збереження колективної пам'яті, самоідентичності українського етносу. Непересічне значення у такому контексті має творча спадщина Івана Котляревського, яка стала своєрідним вмістилищем багатовікової духовної історії українців – від язичницьких часів до християнства. Цікаво, однак, що цей аспект творчого доробку митця й донині залишається недостатньо вивченим.

За більш як столітню історію дослідження творчості цього письменника скарбниця «котляревськознавства» наповнилася численними виданнями, публікаціями, присвяченими з'ясуванню місця і ролі І. Котляревського в українському та світовому письменстві, визначенню генези, жанру, сюжетно-композиційних особливостей його творів, їх художньо-стильових характеристик тощо. Натомість функціонування язичницьких і християнських тенденцій у художньому макрокосмі І. Котляревського розглядалося лише частково, побіжно в контексті аналізу інших аспектів його творчості (С. Єфремов, Д. Чижевський, П. Хропко, М. Яценко, О. Гончар та ін.). Необхідністю заповнити цю прогалину й зумовлена актуальність дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах комплексного плану науково-дослідницької роботи кафедри історії української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка. Тему і план-проспект дисертації схвалено на засіданні бюро наукової ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України 04 лютого 2010 року (протокол № 1).

Мета дослідження – дослідити світоглядно-релігійні особливості художньої творчості І. Котляревського в історико-літературному контексті кінця XVIII – початку XIX століття, характер взаємодії двох релігійних формацій – язичництва (греко-римської міфології та

---

¹ Жулинський М. Національні культури і проблеми глобалізації / Микола Жулинський // Слово і час. – 2002. - №12. – С. 3-11.

східнослов'янського первісного міфу) і християнства у доробку письменника, джерела, що сприяли утвердженню самоідентичності українського етносу, сутнісні ознаки його духовного світу у творах митця.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- розкрити методологічні аспекти дослідження світоглядних основ у творчості І. Котляревського;

- проаналізувати ступінь та напрямки дослідження язичницького та християнського дискурсів у творчості письменника;

- окреслити міфопоетичну парадигму «Енеїди» І. Котляревського на рівні системи персонажів, опису похоронно-поминального комплексу, уявлень про потойбіччя;

- проаналізувати язичницькі та християнські аспекти моделювання дійсності у драмах «Наталка Полтавка» та «Москаль-чарівник», зокрема уявлення про чорта, специфіку мотиву про «запродаж душі нечистій силі», рецепцію церковних догм та ін.;

- охарактеризувати еклектичні тенденції віршів І. Котляревського, їх жанрово-стильові особливості.

Об'єктом дослідження є ліро-епічні, ліричні та драматичні твори І. Котляревського, що містять інформацію про історичні, суспільно-побутові, культурно-естетичні аспекти української духовності.

Предметом дослідження є язичницькі та християнські характеристики творчості І. Котляревського, їх семантичне наповнення та особливості взаємозв'язку.

Теоретико-методологічну основу роботи склали етноестетичні концепції художнього слова, творені українськими літературознавцями (О. Білецький, І. Франко, Д. Чижевський, Г. Нога, Т. Бовсунівська, М. Ткачук), теоретико-методологічні праці з основ герменевтики, зокрема біблійної (В. Антофійчук, І. Бетко, О. Мишанич, М. Наєнко, А. Нямцу, З. Лановик, В. Сулима), міфопоетики (К. Юнг, О. Потебня, М. Бахтін, О. Фрейденберг, О. Турган), культурології і релігієзнавства (Ф. Колесса, І. Огієнко (митрополит Іларіон), В. Пропп) тощо.

Складність та багатогранність досліджуваної теми зумовили використання у роботі комплексу наукових **методів**, які дозволили проаналізувати означену проблему у найрізноманітніших ракурсах відповідно до окресленої мети. Серед них такі:

- *культурно-історичний метод* допоміг розкрити ту історичну і культурну епоху, в яку творив І. Котляревський, щоб зрозуміти зміст його творів;

- *порівняльно-історичний метод* дав змогу шляхом зіставлення виявити християнські та язичницькі світоглядні парадигми у творчості І. Котляревського;

- *герменевтичний метод* сприяв розкриттю, поясненню окремих понять – міфологем, архаїчних етнокультурних кодів.

Наукова новизна роботи визначається тим, що в дисертації вперше на основі ґрунтовного, об'єктивного і комплексного аналізу досліджено проблему релігійності у творчості І. Котляревського; з'ясовано семантичне наповнення, функціональне призначення та особливості взаємозв'язку двох відмінних світоглядів – язичництва (греко-римської міфології та східнослов'янського первісного міфу) і християнства; висвітлено внесок І. Котляревського у збагачення духовної культури українського народу, його роль у формуванні національної самоідентичності.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів. Матеріали дослідження можуть бути використані при вивченні історії української літератури, окремих питань основ релігієзнавства, етнографії, фольклористики. Водночас результатами роботи можна послуговуватися при укладанні навчальних підручників, посібників з історії української літератури, а також при розробці лекційних курсів, спецкурсів та семінарів із зазначеної проблематики. Запропонована дисертаційна праця може прислужитися багатьом дослідникам ширшої літературознавчої тематики, оскільки має дослідницьку перспективу для сучасного літературознавства.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації були заслухані та обговорені на засіданнях кафедри історії української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського національного університету імені І. Огієнка, у доповідях на щорічних звітних конференціях професорсько-викладацького складу університету (2009-2012 рр.), а також у виступах на таких наукових конференціях: «Мариністика в художній літературі» (Бердянськ, 9-10 вересня 2010 р.), «Поетика містичного» (Чернівці, 7-8 жовтня 2010 р.), «Проблеми культурної ідентичності: співвідношення традиційного та модерного аспектів ідентифікації» (Острог, 15-16 квітня, 2011 р.), «Українська література в загальноєвропейському контексті» (Ужгород, 9-10 травня 2011 р.), «Периферійні та місцеві ідентичності в літературі» (Миколаїв, 27 травня 2011 р.), «ХІ Міжнародна конференція молодих учених» (Київ, 15-17 червня 2011 р.), «Крихти буття: література і практики повсякдення» (Бердянськ, 22-23 вересня 2011 р.), «Проблеми культурної ідентичності: минуле і сучасне діалогу культур» (Острог, 26-27 квітня, 2012 р.), «Слов'янська фантастика» (Київ, 11-12 травня 2012 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено в 11 наукових працях, 9 із них – у фахових виданнях.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел (234 позиції). Загальний обсяг дисертації – 195 сторінок, із них – 171 сторінка основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, зазначено її зв'язок з науковими програмами й планами, сформульовано мету й завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження,

окреслено його теоретико-методологічну основу, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, подано відомості про апробацію.

У першому розділі **«Історіографія та методологія дослідження»** проаналізовано ті обставини та фактори, які детермінували світогляд І. Котляревського; зацентровано увагу на методологічних засадах дослідження.

Підрозділ 1.1 **«Методологічні аспекти дослідження язичницького та християнського дискурсів у творчості І. Котляревського»** містить обґрунтування основних методологічних засад дослідження – культурно-історичного, порівняльно-історичного та герменевтичного підходів, які сприяють детальному з'ясуванню світоглядної парадигми художнього макросвіту письменника у межах літературної традиції й культурно-історичного контексту, адже відбір тем, образів, лексико-стилістичних засобів здійснювався автором з огляду на передові вимоги часу.

Письменник, як і будь-яка інша людина, не існує в позачасовому вимірі, а генетично споріднений з тією епохою, яка його сформувала. Кінець XVIII – початок XIX ст. був чи не найважчим періодом в усій історії нашого народу. Українські землі були розділені кордонами відповідно до геополітичних інтересів найреакційніших країн світу. Так, Лівобережжя та Київ після Переяславської ради (1654) ввійшли до складу Московської держави, згодом сюди долучилося й Правобережжя, яке до 1793 року належало Польщі. Галичину у 1772 році підпорядкувала собі Австрійська імперія, до якої пізніше також відійшла Буковина, а Закарпаття – угорським феодалам. Під гнітом країн-завойовниць розпочинається вкорочування «стародавніх прав і вольностей», що привело до таких трагічних подій, як шведчина, скасування Гетьманщини, зруйнування Січі, до поляризації громадсько-політичних сил в Україні тощо. Природно таке суспільне становище не могло задовольняти народні маси і викликало «захисну реакцію» у формі національно-визвольного руху: спочатку у його культурно-просвітницькому вияві, а згодом – у політичному.

І. Котляревський, який народився і жив у цей складний час, не тільки абсорбував вищезгадані соціокультурні феномени, а й творчо реалізував ментальні прагнення української нації. Намагання інтерпретувати провідні ідеї перехідної доби приводять письменника до формування особливої моделі світосприйняття, основний акцент у якій зроблений на національному елементі (звичаях, традиціях, віруваннях тощо) як засобі збереження української самоідентичності. Такі наміри І. Котляревського базувались на засадних принципах філософії бароко, просвітительського реалізму, преромантизму та сентименталізму. Тому не дивно, що сьогодні його творчість стала ґрунтом для розгортання дискусій про її стильову належність. Це підтверджує поема «Енеїда», в художній площині якої простежуємо усі вищезгадані ідейно-естетичні віяння. Гумористично-сатиричне викриття вад старшинсько-чиновницького апарату (пияцтво, розпуста, корупція), «відгомін античної, язичницької народної поезії» дають можливість

говорити про ознаки народної сміхової культури («низове бароко»). Цю ж стильову манеру засвідчують синкретичність (поєднання у творі язичництва та християнства, сакрального та профанного, комічного та серйозного, минулого та сучасного, та ін.); антитетичність (протистояння демонічного і божественного, раю й пекла, життя та смерті); динамізм, експресивність розповіді; багатозначність знаків і символів, що зумовлює їх неоднозначне сприйняття; інтертекстуальність та фрагментарність.

Класицистична концептуалізація твору (Д. Чижевський) піддається сумніву. Поема І. Котляревського, наскрізь просякнута національним духом, суперечить таким засадам. Характерно, що письменник трансформував класицистичну традицію в зниженому, травестованому варіанті, за чим стоїть прагнення вільно писати рідною мовою й оперувати національним матеріалом.

З романтичною традицією «Енеїду» І. Котляревського пов'язує (як би парадоксально це не звучало) бурлеск як засіб критичного осмислення дійсності, пошуків досконалого. Концепт романтичної іронії запропонувала у свій час енська школа романтиків на чолі з братами Шлегелями. В українському контексті такий прийом набув актуальності в умовах національного поневолення, заборони всього «українського».

Показ морально-духовної переваги простої людини над чиновницько-старшинським середовищем (греко-римський Олімп) можна розцінювати як прояв ознак просвітительського реалізму.

Поліфонічність стильової манери І. Котляревського досить яскраво виявляється у його драмах, які поєднують у собі риси класицизму, просвітительського реалізму, сентименталізму.

Відповідно до класицистичної теорії автор зберігає в «Наталці Полтавці» та «Москалеві-чарівнику» закон єдності місця, часу і дії, «розмовляючі прізвища», відповідність персонажів драми її жанровому різновиду.

Акцент на етнографічному та фольклорному елементах драм дає можливість говорити про преромантичні віяння у п'єсах І. Котляревського. В традиціях європейського сентименталізму витримана й основна колізія цих творів.

У дусі просвітницької ідеології автор у своїх драмах утверджує позастанову цінність звичайної людини, високу моральність представників простого народу, протиставлення її пансько-чиновницькій етиці.

Вірші І. Котляревського подібно до інших творів автора не мають однозначних стильових характеристик. Зовнішні ознаки «Пісні на новий 1805 год...» (звертання до античних персонажів, десятирядкова строфа, віршовий розмір – чотиристопний хорей та римування – *абаввгдддг*) спрямовують нас до традиційного для класицистичної естетики жанру оди. Однак сам зміст твору витриманий в естетиці просвітительського реалізму.

Таку ж літературну фікцію застосовує автор при перекладі «Оди Сафо». За надмірною піднесеністю, урочистістю, безліччю старослов'янізмів приховується характерний для народнописенної традиції мотив любові як незрозумілої, некерованої стихії.

Окрім культурно-історичного методу, який традиційно використовується у ході прочитання творчості І. Котляревського, в дисертації застосовано елементи герменевтичної інтерпретації. Герменевтичний підхід як мистецтво трактування сакральних змістів і кодів дав змогу розкрити архетипну природу творення художньої реальності: проаналізовано номінації істот ірреального світу (греко-римські боги, демонологічні персонажі) як символів, що відображають питомі риси української ментальності; численні звичаї, обряди як показники умов, потреб людського буття.

Застосування порівняльно-історичного методу допомогло ідентифікації язичницького та християнського світоглядів у доробку І. Котляревського, їх спільних та відмінних рис. Так, різниця полягає в тому, що, по-перше, християнство визнає існування одного Бога, язичництво – багатьох; по-друге, язичницькі боги і духи підпорядковані космічному порядку, тоді як християнський Бог сам є творцем світу; по-третє, язичництво передбачає пошанування всіх сил: і світлих, і темних, християнство ж віддає перевагу моделі, в якій домінуючою силою виступає світла; по-четверте, християнство сенс життя вбачає у вічному існуванні, «безперервному бутті з Тим, Хто сам вічний і нескінченний», язичництво постулює «життя зараз і тепер» – задоволення тілесних та матеріальних потреб тощо.

Попри суттєву різницю поглядів на світ, природу божественного, характер взаємозв'язку надприродного з людиною, язичницьке та християнське віровчення мають спільні риси – прагнення людської душі до спілкування з чимось або кимось, що перевершує її, велику організуючу силу такого спілкування у повсякденному житті.

Інтердисциплінарний підхід до вивчення світоглядної парадигми художнього макросвіту письменника дозволив проаналізувати означену тему в усій повноті та багатогранності.

У підрозділі 1.2 **«Світоглядні основи творчості І. Котляревського як об'єкт міждисциплінарних досліджень»** проаналізовані основні літературознавчі, релігієзнавчі і фольклорно-етнографічні джерела вивчення язичницького і християнського дискурсів у доробку письменника.

Поліфонічність звучання обраної теми під час написання дисертаційного дослідження зумовила використання літературознавчих, релігієзнавчих та фольклорно-етнографічних джерел.

Літературознавчі джерела допомогли досягнути особливості формування літературного процесу кінця XVIII – початку XIX ст., світогляду письменника, його індивідуального стилю; з'ясувати, як ідейно-тематичні та художньо-естетичні позиції автора втілюються у художньо-образній системі його творів; визначити традиції та новаторство письменника тощо. У цьому

контексті виділяємо праці Д. Чижевського, О. Білецького, П. Хропка, М. Яценка, О. Гончара, М. Ткачука, В. Неборака та ін.

Релігієзнавчі джерела (К. Грушевська, Ф. Колесса, І. Огієнко, В. Пропп, О. Журавель та ін.) допомогли розкрити основні постулати язичницького і християнського віросповідання, пояснити значення окремих священних символів та етнокультурних кодів.

Фольклорно-етнографічні матеріали допомогли проілюструвати функціонування того чи іншого обряду, вірування в духовній культурі українського народу. Це, передусім, студії М. Драгоманова, Б. Грінченка, І. Нечуй-Левицький, Ю. Винничука тощо.

У другому розділі **«Міфопоетична парадигма «Енеїди» І. Котляревського»** на рівні аналізу системи персонажів, похоронно-поминального комплексу, уявлень про потойбіччя (описи пекла, раю) з'ясовано провідні ідейно-естетичні параметри язичницько-християнської естетики твору.

У підрозділі 2.1 **«Пандемоніум: характеристика персонажів»** проаналізовано образну архітектуру твору – греко-римські божества, демонічні істоти та священнослужителі (ченці, попи).

Божественний Олімп, оснований на родинних та ендогамних зв'язках, де кожен із індивідумів займає чітко визначене місце та виконує лише йому притаманну функцію, нагадав автору державну структуру і став ідеальним варіантом для втілення ідеї про соціальну нерівність. Тому античні боги у його творі – реальні прототипи чиновницької верхівки з властивим їй способом життя – пияцтвом, хабарництвом, заздрістю тощо. Небожителів зовсім не цікавлять наслідки їхньої діяльності, оскільки на першому місці завжди стоять власні інтереси та потреби.

Демонологічні персонажі, пройшовши складний шлях еволюції, уособлювали негативне начало. І. Котляревський, зберігши загалом таку тенденцію у характеротворенні «демонів», вказував на те, що у деяких життєвих ситуаціях людина схильна вдаватись до послуг «нечистих» і навіть шукати у них допомоги. Так, Баба Яга люб'язно супроводжує Енея до пекла, мавки «путем найлуччим» направляють його човни, водяник підбадьорює у важку хвилину і пророкує успіх. Однак, спілкуючись із «нечистою силою», троянський ватажок не забуває при цьому й «да воскреснеть» уголос прочитати, що вказує на інший бік його взаємин з такими істотами.

Щодо конкретних служителів християнського культу, то в «Енеїді» І. Котляревського вони майже непомітні. Бурлескні характеристики надають їм такого вигляду, що складається враження нібито маємо справу не з ченцями, попами, а, швидше, із жерцями. У творі неодноразово застаємо священників за нетиповою для них діяльністю – жертвопринесенням та ворожбитством; дивує й надмірна пристрасть сановників до оковитої, у вживанні якої вони, подібно до троянців, не знають міри. Звісно, що така практика засуджується церквою. У Біблії неодноразово знаходимо інформацію з різкою критикою як ворожіння, так і пияцтва. Однак, мусимо визнати, що навіть у

такому контексті священнослужителі виглядають органічно і дозволяють зрозуміти їх важливу роль у житті соціуму як посередників між людьми та «надприроднім».

Цікаво, що попри своє різнорідне семантичне наповнення, ці три групи персонажів забезпечують цілісне уявлення про світ, його будову та закони існування.

У підрозділі 2.2 **«Похоронно-поминальний обряд, його специфіка та форми проведення»** докладно проілюстровано структурно-семантичне навантаження похоронно-поминального комплексу в «Енеїді» І. Котляревського, його місце в календарно-обрядовій та господарсько-побутовій сфері життєдіяльності людини.

Похоронно-поминальний комплекс у творі розгортається у три етапи. Кожен із них супроводжується цілим спектром ритуальних обрядодійств, у яких простежуємо нашарування різних культурних формацій – язичництва та християнства.

Перший етап, підготовка тіла померлого до захоронення, стосується загиблого Палланта – обмивання та одягання його у нову одягу, «охоронення» тіла від злих сил, голосіння за небіжчиком, підготовка поховальної споруди тощо.

Другий етап – захоронення – в «Енеїді» представлений у двох формах – інгумації та кремації. Традиційно кремаційний спосіб поховання вважають виключно язичницьким. Вогонь, який колись у наших предків наділявся божественною силою й асоціювався з живою істотою, з приходом християнства вважається винаходом диявола. У творі вперше обряд спалення, точніше самоспалення, чинить над собою Дідона у відчаї від того, що її покидає Еней. Вдруге ритуальне вогнище для спалення полеглих воїнів наказує розвести троянський ватажок.

Обряд же закопування в землю був виправданий в очах церкви. Про інгумацію тіл автор згадує у творі декілька разів. Так, проводжаючи Палланта на війну, аркадський цар наголошує, що в разі його смерті «живцем полізе до могили»; тіло свого сина хотіла б до «яма з миром проводить» Евріалова мати; латиняни прагнуть «тіла убитой раті, як водиться землі придати».

Третій етап – поминальна учта – проводиться у творі з нагоди річниці смерті Анхіза. На перший погляд усі приготування до поминання мають виразно християнське забарвлення: Еней замовляє попа в церкві, ймовірно, для того, щоб відправити молебень (панахиду) за батька; дає гроші дякам на «подзвін душі»; до столу подаються обов'язкові при поминанні страви – коливо, медова сита, юшка, галушки; перед обідом читається молитва «со святими» (мається на увазі молитва за упокій душі) тощо. Проте події, які розгортаються далі, дають нам можливість говорити й про власне язичницькі елементи поминального обряду, так звану тризну – бойові змагання, танці, пісні.

Покійник в очах предків був істотою особливою, яка наділялася надприродними властивостями. З одного боку, він перетворювався на своєрідного охоронця роду і міг допомагати людям у певних життєвих ситуаціях, з іншого, – через зневажливе ставлення до себе капостив,

шкодив родині. Тому похоронно-поминальний обряд виступає важливою справою всієї сім'ї, роду і спрямований на те, щоб швидко «переселити» небіжчика у потойбічний світ, забезпечити йому певні умови існування і захистити живих від його негативного впливу.

У підрозділі 2.3 **«Особливості моделювання потойбічного світу (описи пекла, раю)»** подано характеристику есхатологічних понять та символів в «Енеїді» І. Котляревського, зокрема уявлень про дорогу в потойбіччя, його структуру тощо.

Запрошення до пекла Еней отримує від свого померлого батька уві сні. Такий авторський прийом є досить символічним, адже сон здавна розумівся слов'янами як перехідна форма між життям і смертю, тим більше, якщо візьмемо до уваги, що Еней – живий, а опиняється в пеклі.

Ідея про місцезнаходження потойбіччя пройшла різні стадії розвитку. Розташування його у далеких, незвіданих краях пов'язане зі страхом людини щодо можливості повернення померлого до світу живих і завдання їй шкоди. Це, у свою чергу, породило вірування про те, що небіжчик, перш ніж потрапити до «того світу», повинен подолати певний шлях. Майже до середини ХХ ст. кінь, запряжений у сани чи колісницю, залишався єдиним засобом доставки тіла померлого до місця захоронення незалежно від пори року. Тому не дивно, що пізніше ця тварина набула статусу перевізника душі у потойбіччя. Анхіз, розповідаючи синові про дорогу до пекла, зауважує, що кінь не потрібен. Еней прислухається до поради батька – коня не бере, проте взуває «шкапові чоботи». У цьому виявляється сакральний зміст: бути перенесеним до царства тіней. Входом у потойбіччя в «Енеїді» І. Котляревського служить нора, в яку Еней та Сівілла немовби випадково потрапили. Така ідея, ймовірно, була підказана автору прикладом звірів, які ховалися в нори на зимівлю (впадали в сплячку). А сон, як ми вже зазначали, раніше асоціювався зі смертю. Показово, що першими, кого зустрічає в пеклі троянський ватажок, були Дрімота та Зівота.

Моделюючи потойбіччя в «Енеїді», І. Котляревський поєднав два несумісні погляди на існування життя після смерті – язичницький та християнський. Язичницький базується на уявленнях про продовження матеріального буття в загробному світі. Ця ідея знайшла своє відображення у сценах зустрічі Енея з Дідоною та побратимами-троянцями, а також фізичного покарання грішників. Християнський – вводить поняття гріха та його спокути, поділ потойбіччя на дві зони – окремо для добрих та злих людей (рай і пекло).

Таке двояке семантичне навантаження картин потойбіччя призвело до змішування есхатологічних понять і термінів. Так, язичницький Олімп у творі названо «раєм», язичницьке «царство тіней» – «пеклом». Однак такий авторський підхід не руйнує цілісності загальної моделі «того світу» у творі. Її ідейні відтінки, у ньому не є взаємовиключеннями, а швидше взаємодоповнюючими складовими.

Третій розділ **«Язичницькі та християнські аспекти відображення дійсності в драмах І. Котляревського «Наталка Полтавка» і «Москаль-чарівник»** присвячений з'ясуванню світоглядно-релігійних тенденцій у драмах І. Котляревського.

«Наталка Полтавка» та «Москаль-чарівник» І. Котляревського засвідчили нові віяння у драматичних жанрах, пріоритетним напрямком зображення яких стали не подвиги і страждання великих людей, а показ життя звичайної трудової людини з усіма його перипетіями. Це, насамперед звернення автора до звичаїв, традицій, вірувань українського народу як свідчення глибокої національної ідентичності та неповторної самотності доробку митця.

У підрозділі 3.1 **«Рецепція православно-християнських догм та відголоски язичницьких вірувань у п'єсі «Наталка Полтавка» І. Котляревського»** у контексті загальної просвітительсько-реалістичної спрямованості твору йдеться про буття Боже та його основні ознаки, детально розглянуто проблеми гріха й спасіння людини, постать Ісуса Христа як Викупителя й Боголюдини, співвідношення Закону й Благодаті та поняття про Царство Небесне, Страшний Суд і загальне воскресіння. Окремий акцент зроблено на язичницьких елементах твору.

Авторитет Бога став визначальним критерієм ставлення головних персонажів твору (Наталки, Петра, Миколи, Терпилихи) до системи цінностей, у якій на першому місці – почуття любові, взаємоповаги, співчуття, милосердя. Такі засади трактуються автором як основа для формування правил поведінки, моральних установок, заборон, які реалізуються в соціально значущій діяльності людини. Так, у творі Наталка, безмежно кохаючи Петра, погоджується вийти заміж за возного, бо дотримується Божої заповіді про пошанування батьків; Петро, повернувшись із заробітків, не претендує на руку і серце дівчини, бо знає, що «посягати на жінку ближнього свого» гріх; Микола, сирота від народження, в жодному разі не нарікає на свою долю, бо покірність є однією із рис християнського віровчення тощо. Через образи возного та виборного автор вводить у твір поняття гріха та спокути. На відміну від інших персонажів, вони не переймаються питаннями життя після смерті, їх вчинками керують корисні розрахунки та задоволення власних потреб. Незважаючи на те, що православно-християнські догмати настільки міцно увійшли в свідомість полтавчан, у творі знаходимо елементи й язичницьких вірувань, зокрема згадки про мару та чорта, сакрально-ритуальне значення яких сьогодні досить важко розгадати.

У підрозділі 3.2 **«Уявлення про чорта в «Москалеві-чарівникові» в контексті української дияволіади»** основна увага письменника зосереджена на демонологічних віруваннях українського народу, що пронизують майже всю календарно-обрядову та господарсько-побутову сферу життєдіяльності людини. Першорядне значення у цій системі займають уявлення про чорта. Упродовж тривалого еволюційного періоду цей персонаж набув амбівалентних ознак і тому поєднує в собі язичницькі та християнські риси. Серед основних характеристик, що складають

портрет нечистого в «Москалеві-чарівникові» І. Котляревського, можна виділити такі: чорт з'являється тоді, коли його кличуть (тому його ім'я строго табуйоване), може змінювати свою подобу залежно від обставин, має тілесні аномалії (гучний голос, кульгавість та ін.), з'являється з-під припічка, є майстерним винахідником (вигадав горілку, різноманітні забави), боїться хресного знамення.

Традиційний мотив про запродаж душі чортові автор трансформує у своєрідний розіграш. Однак така форма, попри певну умовність, дає можливість осягнути суть «нечистого» та мотивує його взаємозв'язки з людиною у найрізноманітніших виявах. Більше того, цей мотив стає важливим чинником авторської оцінки людських вчинків, своєрідним критерієм їх моральності. Художню канву твору пронизують християнські постулати – поняття гріха і його спокути, Божих заповідей та їх вплив на повсякденне людське життя. Так, легковажна, на перший погляд, Тетяна у творі є глибоко віруючою людиною. Вона вказує Финтику на його не зовсім коректне ставлення до неї, застерігає про наслідки такої поведінки, дорікає за нешанобливе ставлення до своєї матері і разом з тим шанує писаря як гостя та старшу людину. Подібними рисами характеру наділений і москаль. Попри свою дещо мінливу вдачу він добре знається на Божих приписах, тому не терпить брехні, обмов і будь за що хоче розкрити таємницю Тетяни. В такому ж дусі вихований і Михайло. Замість того, щоб дати Финтику доброго прочухана, він прощає його і навчає у релігійному дусі.

Демонологічні та християнські елементи в «Москалеві-чарівникові» дозволяють викрити людські вади і виступають своєрідним механізмом координації поведінки у суспільстві.

У четвертому розділі «**Дуалізм естетики віршів І. Котляревського**» у контексті язичницько-християнської естетики здійснено аналіз «Пісні на новий 1805 год...» та «Оди Сафо».

Вірші «Пісня на Новий 1805 год пану нашому і батьку князю Олексію Борисовичу Куракіну» та «Ода Сафо» І. Котляревського засвідчили активні пошуки автора в ліричних жанрах. Дослідники схильні вважати, що таких зразків у доробку письменника було значно більше, але, на жаль, вони не збереглися до наших днів. На перший погляд, поезії І. Котляревського нібито стоять осторонь загального контексту роботи, проте навіть вони не позбавлені релігійних аспектів.

З метою висловлення власного ставлення до відомого громадського діяча Олексія Борисовича Куракіна (підрозділ 4.1 «**Рецепція образів грецької міфології у вірші «Пісня на Новий 1805 год пану нашому і батьку князю Олексію Борисовичу Куракіну», гуманістичний пафос твору**»), І. Котляревський вплітає в художню канву вірша елементи грецької міфології та імперативи християнського світосприйняття.

Звернення до «Орфея-небораки» має своє смислове навантаження. Силою його чарівної ліри автор бажає повідати про добродіяння генерал-губернатора якнайширшим суспільним колам. Образ муз вживається І. Котляревським у переносному значенні – «натхнення, творчості,

поетичного хисту». Зумисне приниження автором власної майстерності («бо я з музами не знаюсь...») витримане в дусі одичного жанру.

Водночас вірш характеризується тяглістю гуманістичних тенденцій, в основі яких християнська етика, що визначає моральний кодекс людини. Це, насамперед, роздуми про працю як божественну установку, подаровану Богом людині можливість трудитися; велику саможертвність; виконання Божих заповідей; гординю як атрибут безбожних; вічне життя як нагороду за добропорядний спосіб життя та ін.

Звісно, що такий дещо ідеалізований портрет царського урядника позначений впливом просвітницьких ідей, які в той час домінували в суспільній свідомості. Показ високих моральних якостей людини, викриття паразитичного, звироднілого існування окремих суспільних верств, ідея рівності людей незалежно від їх соціального статусу стали провідними категоріями мислення українських письменників поч. ХІХ ст.

Цікавим матеріалом для аналізу є й «Ода Сафо» (підрозділ 4.2 «**Ерос як втілення божественного начала в «Оді Сафо» І. Котляревського**»). Намагаючись вказати на характер письма, відмінного від своїх попередніх творів, І. Котляревський перекладає оду Сафо російською мовою, за що пізніше був нещадно розкритикований (А. Кримський, В. Доманицький). Однак деякі дослідники (П. Филипович, Т. Лучук) схильні вважати, що такий варіант для автора в умовах бурлескної «лихоманки» був єдино можливим.

Семантичне наповнення вірша викликає вкрай неоднозначне ставлення. В межах християнської моралі таке еротичне звернення поетеси до особи жіночої статі вважається святотатством, розпустою і викликає гнівний осуд. Якщо ж описаний любовний шал трактувати за ознаками нумінозного стану, як результат практикування Сафо ритуального культу, в основі якого симпатична магія, то вірш сприймається цілком органічно. Сьогодні, однак, не можемо достовірно сказати, яка з перелічених позицій є об'єктивною. Часова віддаленість від античного світу зіграла свою роль: біографічні відомості про Сафо занадто скупі, чимало з творчої спадщини поетеси у свій час було знищено, а те, що маємо нині, настільки романтизоване і легендарне, що піддається сумніву. Але водночас саме ці фактори змушують численних дослідників, перекладачів, серед них і І. Котляревського, раз у раз звертатись до особи Сафо та її творчості.

У **висновках** узагальнено основні положення та результати дослідження:

1. Методологічні засади дослідження світоглядних основ у творчості І.Котляревського ґрунтуються на культурно-історичному, порівняльно-історичному та герменевтичному підходах.

З'ясування світоглядної парадигми художнього макросвіту письменника стало можливим шляхом встановлення стильових особливостей творчого доробку І. Котляревського у межах літературної традиції й культурно-історичного контексту, адже відбір тем, образів, лексико-стилістичних засобів здійснювався автором з огляду на сучасні йому вимоги доби.

Окрім культурно-історичного методу, який традиційно використовується для прочитання творчості І. Котляревського, в дисертації застосовано елементи герменевтичної інтерпретації, зокрема біблійної. Герменевтичний підхід як мистецтво потрактування сакральних змістів і кодів дав змогу розкрити архетипну природу творення художньої реальності у доробку митця.

Застосування порівняльно-історичного методу допомогло ідентифікувати язичницьку та християнську релігійні системи у творчій спадщині І. Котляревського, їх спільні та відмінні риси, характер взаємозв'язку.

2. Тема «Язичницький та християнський дискурси у творчості І. Котляревського» охоплює широке коло проблем, пов'язаних як із визначенням місця і ролі письменника в літературному процесі кінця XVIII – початку XIX ст., характеристикою його світоглядних позицій, ідейно-тематичних та художньо-естетичних засад, так і з окресленням основних постулатів язичницького та християнського віровчення, особливостей їх функціонування в духовному житті українського народу. Це, у свою чергу, зумовило залучення у роботі багатьох літературознавчих, релігієзнавчих та фольклорно-етнографічних джерел, що допомогло розкрити означену тему в усій повноті і багатогранності.

3. Міфопоетична парадигма «Енеїди» І. Котляревського є оригінальною моделлю його осмислення світу. Поєднавши у творі різноспрямовані релігійні концепції, автор створив власну світоглядну доктрину, що базується на ідеях гуманізму, толерантності, альтруїзму. Язичницьке світовідчуття у поєднанні з догматикою християнства виявляються у творі на рівні системи персонажів, опису похоронно-поминального комплексу, уявлень про потойбіччя і спрямовані на розв'язання вічних проблем людського буття: світобудова, сенс людського життя, життя і смерть, добро і зло тощо.

Греко-римські боги, «нечиста сила» та священнослужителі творять в «Енеїді» своєрідний образний комплекс для об'ємного розкриття різних аспектів тогочасної дійсності: суспільного, культурного, духовного та ін.

Поховально-поминальний комплекс у творі складається з трьох етапів, пов'язаних відповідно зі смертю людини, захороненням тіла та поминальною учтою. Кожен з етапів супроводжується системою ритуальних обрядодійств, у яких простежуємо нашарування різних культурних формацій – язичництва та християнства. Це – обмивання та одягання покійника у нову одягу, «охоронення» його тіла від злих сил, голосіння за померлим, підготовка поминальних страв (кутя, сита, юшка, галушки), бойове тризнице, пісні та танці, спрямовані на швидке «переселення» небіжчика у потойбічний світ, забезпечення йому певних умов існування і захист живих від його негативного впливу.

Авторське моделювання потойбіччя в «Енеїді» здійснене І. Котляревським відповідно до ідей про відплату за земні справи в потойбіччі та продовження «земного, матеріального» буття.

Перша з них зумовлена християнським віровченням і пов'язана з поняттями гріха та його спокути, поділу потойбіччя на дві зони – рай і пекло; інша – язичницька – репрезентована у творі епізодами зустрічі Енея з троянцями та Дідоною, тілесними покараннями, особливостями локалізації «світлої» і «темної» країни, сценою ворожби. Зауважимо, що чіткого розмежування двох світоглядних комплексів у творі не спостерігаємо. Таке «змішування» есхатологічних понять та термінів, однак, не руйнує загальної цілісності уявлень про країну мертвих, а, навпаки, надає їй оригінальності й багатовимірності.

4. У світоглядно-релігійній картині драм І. Котляревського також спостерігаємо паритетне співіснування язичництва і християнства, з більшою чи меншою мірою вираження кожного з них. Так, у «Наталці Полтавці» уявлення про світобудову і місце людини у світі, сенс її буття пов'язані з авторитетом Бога, який мислиться автором визначальним критерієм ставлення людини до системи цінностей. Наталці та Петру, Миколі, Терпилисі властиві почуття любові, взаємоповаги, співчуття, милосердя. Через образ виборного та возного автор вводить у твір поняття гріха та його спокути. Поруч з християнськими постулатами в «Наталці Полтавці» знаходимо і язичницькі елементи (уявлення про мару, чорта), які тут, щоправда, доволі фрагментарні, і тому сакрально-ритуальне значення їх важко обґрунтувати.

У п'єсі «Москаль-чарівник» переважає язичницьке світосприйняття, пов'язане з уявленнями про чорта та мотивом про запродаж душі нечистій силі. Хоча, безперечно, православні постулати і тут зіграли свою роль. Серед основних характеристик, що визначають портрет нечистого в «Москалеві-чарівникові» І. Котляревського, можна виділити такі: чорт з'являється тоді, коли його кличуть (тому його ім'я строго табуйоване), може змінювати свою подобу залежно від обставин, має тілесні аномалії (гучний голос, кульгавість та ін.), з'являється з-під припічка, є майстерним винахідником (вигадав горілку, різноманітні забави), боїться хресного знамення. Традиційний мотив про запродаж душі чортові автор трансформує у своєрідний розіграш. Така форма, попри певну умовність, дає можливість осягнути суть «нечистого» та визначає особливості його взаємозв'язку з людиною у найрізноманітніших своїх виявах. Більше того, цей мотив стає важливим чинником авторської оцінки людських вчинків, своєрідним критерієм їх моральності.

5. «Пісня на Новий 1805 год...» та «Ода Сафо», будучи опублікованими вже після смерті письменника, не стали популярними, але спричинили навколо себе не менший ажіотаж, ніж інші твори автора. Українські літературознавці докладно проаналізували жанр, проблематику, стиль написання цих віршів, однак їх художній універсум і досі становить цікавий матеріал для дослідження. Аналіз лірики письменника у контексті язичницько-християнської естетики демонструє нові грані характеристики образу князя Куракіна як чиновника-добротворця («Пісня на Новий 1805 год...») та еросу як втілення божественного начала («Ода Сафо»). Це ще раз

засвідчує гуманістичне спрямування творчості І. Котляревського як невід'ємної частини його світоглядної системи.

Отже, можна констатувати, що в художній творчості І.П. Котляревського органічно поєднуються язичницькі і християнські елементи, що забезпечує її новаторський характер, розширює поняття духовності, ментальності, самоідентифікації українського народу.

Основні положення дисертації викладено в публікаціях:

1. Корнійчук Т. В. Похоронний ритуал в «Енеїді» І. Котляревського, його специфіка та форми проведення / Тетяна Віталіївна Корнійчук // Питання літературознавства: науковий збірник / [гол. ред. О. Червінська]. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т., 2010. – Вип. 82. – С. 241-246.
2. Корнійчук Т. В. Поминальний ритуал в «Енеїді» І. Котляревського як симбіоз язичницьких та християнських обрядодійств / Тетяна Віталіївна Корнійчук // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: науковий збірник: серія історична та філологічна [ред. кол.: О. М. Завальнюк (гол. ред.), Є. І. Сохацька (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Вип. VII. – С. 105-109.
3. Корнійчук Т. В. Система мариністичних персонажів в «Енеїді» І. Котляревського / Тетяна Віталіївна Корнійчук // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: лінгвістика і літературознавство: міжвуз. зб. наук. ст. / [гол. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ: БДПУ, 2011. – Вип. XXIV. – Ч. 3. – С. 294-300.
4. Корнійчук Т. В. Проблеми релігійної ідентичності в «Енеїді» І. Котляревського / Тетяна Віталіївна Корнійчук // Наукові записки. Серія «Культурологія». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2011. – Вип. 7. – С. 272-278.
5. Корнійчук Т. В. Язичницько-християнські аспекти моделювання потойбіччя в «Енеїді» І. Котляревського / Тетяна Віталіївна Корнійчук // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. – Вип. 26. – С. 66-70.
6. Корнійчук Т. В. Язичницько-християнські аспекти моделювання образу чорта в п'єсі І. Котляревського «Москаль-чарівник» (в контексті маловідомих драм першої половини XIX ст.) / Тетяна Віталіївна Корнійчук // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: науковий збірник: серія історична та філологічна [ред. кол.: О. М. Завальнюк (гол. ред.), Є. І. Сохацька (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2011. – Вип. VIII. – С. 75-80.

7. Корнійчук Т. В. Проблеми релігійного самовизначення українського народу в «Енеїді» І. Котляревського / Тетяна Віталіївна Корнійчук // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Т. 166. – Вип. 154. – Філологія. Літературознавство. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. – С. 59-61.
8. Корнійчук Т. В. Проблеми релігійної ідентичності в «Наталці Полтавці» І. Котляревського / Тетяна Віталіївна Корнійчук // Наукові записки. Серія «Культурологія». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – Вип. 9. – С. 118-125.
9. Корнійчук Т. В. Демонологічні вірування у повсякденному житті українського народу (за сюжетом «Енеїди» І. Котляревського) / Тетяна Віталіївна Корнійчук // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: лінгвістика і літературознавство: міжвуз. зб. наук. ст. / [гол. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ: БДПУ, 2012. – Вип. XXVI. – Ч. 4. – С. 306-314.
10. Корнійчук Т. В. Рецепція православно-християнських догм в п'єсі «Наталка Полтавка» І. Котляревського / Тетяна Віталіївна Корнійчук // Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: науковий збірник: серія історична та філологічна [ред. кол.: О. М. Завальнюк (гол. ред.), Є. І. Сохацька (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – Вип. IX. – С. 46-54.
11. Корнійчук Т. В. «Пісня на новий 1805 год...» І. Котляревського у світлі гуманістичних тенденцій / Тетяна Віталіївна Корнійчук // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Випуск 31. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2012. – С. 249-252.

Анотація

Корнійчук Т. В. Язичницький та християнський дискурси у творчості І. Котляревського. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Тернопіль, 2013.

У дисертації з'ясовано світоглядно-релігійні особливості українського народу за матеріалами творчості І. Котляревського в історико-літературному контексті кінця XVIII – початку XIX ст.; вказано на особливості співіснування у доробку письменника двох релігійних формацій – язичництва (греко-римської міфології та східнослов'янського первісного міфу) і християнства; визначено джерела, що сприяли утворенню самоідентичності українського етносу, його духовного світу.

Ключові слова: світогляд, язичництво, християнство, синкретизм, міфопоетика, ритуал, обряд, художня концепція людини і світу.

Аннотация

Корнийчук Т. В. Языческий и христианский дискурсы в творчестве Ивана Котляревского. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 – украинская литература. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка Министерства образования и науки, молодежи и спорта, Тернополь, 2013.

В диссертации раскрыты мировоззренческо-религиозные особенности украинского народа за материалами творчества И. Котляревского в историко-литературном контексте конца XVIII – начала XIX вв.; указано на особенности сосуществования в наработке писателя двух религиозных формаций – язычества (греко-римской мифологии и восточнославянского первобытного мифа) и христианства; определены источники, которые способствовали утверждению самоидентичности украинского этноса, его духовного мира.

Ключевые слова: мировоззрение, язычество, христианство, синкретизм, мифопоэтика, ритуал, обряд, художественная концепция человека и мира.

Summary

Korniychuk T. V. Heathen and christian diskurs in Ivan Kotlyarevsky's creation – Submitted as a Manuscript.

The thesis for Candidate's Degree in Philology. Speciality 10.01.01 – Ukrainian literature. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk Ministry of education and science, youth and sport of Ukraine, Ternopil, 2013.

Globalizaciyni processes of end of the 20th – early 21th century, scientific and technical progress with by his train to rational, adaptation of postindustrial'nikh countries, to the new requirements of time, including Ukraine, its integration to European space create terms for which the Ukrainian national culture tests substantial changes – there is pereorientaciya spiritually moral values, go to nonexistence displace sakral'ni ethnic.

Therefore today the actual is seemed by getting up of authority of spiritual acquisitions of our people (consuetudes, traditions, beliefs), lineation its ponderable value for the maintainance of collective memory, identity of Ukrainian etnosu.

An unordinary value in such context has creative inheritance by I. Kotlyarevsky, which became the original receptacle of centuries-old history of the soul of Ukrainian – from heathen times to christianity. Interestingly, however, that this aspect of creative work of writer and to this day it remains worked not enough out.

For more than centenary history of research of creation of this writer the treasury of «kotlyarevskoznavstva» was filled with numerous editions, publications, devoted finding out of place and role of I. Kotlyarevsky in the Ukrainian and world writing; to determination of genesis, genre, with a plot composition features of his works, them artistically stylish descriptions and others like that. But functioning of heathen and christian tendencies in the artistic macrocosm of I. Kotlyarevsky was examined only partly, fluently, in the context of analysis of other aspects of his creation (S. Efremov, D. Chizhevskiy, P. Khropko, M. Yacenko, O. Gonchar but other). By a necessity to fill this blank and the predefined actuality of this dissertation.

In dissertation it is found out view-religious features of the Ukrainian people after materials of creation of I. Kotlyarevsky in the historical and literary context of the 18th – early 19th century; it is indicated on the feature of coexistence in work of writer two religious structures – yazichnictva (greko-roman mythology and skhidnoslov'yanskogo primitive myth) and christianities; certainly sources which was instrumental in claim of identity of Ukrainian etnosu, him the spiritual world.

Reading of creation of I. Kotlyarevsky under the corner of heathen-christian opens aesthetics new verge in artistic space of writer, underlines it deep national taking root and unique originality. Connecting different religious conceptions, an author created an own world view doctrine, based on the ideas of humanism, tolerance, altruism. Heathen attitude in combination with dogmatikoy christianities show up on all levels of artistic works of I. Kotlyarevsky and projected on the decision of such odvichnikh problems of human life as the universe, sense of human life, life and death, good and evil, treason, punishment, and others like that.

Key words: world view, yazichnictvo, christianity, syncretism, mifopoetika, ritual, ceremony, artistic conception of man and world.